

apt

association pour
la prévention de la torture
association for the prevention of torture
asociación para la prevención de la tortura

Opcioni protokol uz UN Konvenciju protiv torture

Često postavljana pitanja

Šta je Opcioni protokol uz UN Konvenciju protiv torture (OPCAT)?

OPCAT je međunarodni sporazum iz domena ljudskih prava koji države može obavezati u cilju kvalitetnijeg spriječavanja torture i druge vrste nečovječnog i nehumanog postupanja. Generalna skupština UN-a ga je usvojila 2002. godine, a nakon što je 20 država ratifikovalo ovaj sporazum on je stupio na snagu 2006. godine. OPCAT predviđa redovne preventivne posjete domaćih i međunarodnih stručnih tijela svim institucijama za izdržavanje kazne zatvora, pritvorskim jedinicama i drugim objektima koji služe za smještaj osoba lišenih slobode.

Zašto je postojala potreba za Opcionim protokolom?

Rizik postojanja torture i drugih oblika nečovječnog i nehumanog postupanja je rasprostranjen u cijelom svijetu. Češće je prisutan tamo gdje je vanjska kontrola ograničena. Iz tog razloga Protokol stavlja akcenat na redovne i nenajavljene posjete stručnih lica svim institucijama za izdržavanje kazne zatvora, pritvorskim jedinicama i drugim objektima koji služe za smještaj osoba lišenih slobode.

Ko može izvršiti ratifikaciju Protokola?

Sve države koje su ratifikovale ili pristupile UN Konvenciji protiv torture (UNCAT) mogu ratifikovati ili pristupiti OPCAT-u.

Koja su tijela uspostavljena OPCAT-om?

Nakon ratifikacije ili pristupanja OPCAT-u, države potpisnice pristaju na komplementarne posjete domaćih i međunarodnih stručnih tijela u bilo koje vrijeme svim institucijama za izdržavanje kazne zatvora, pritvorskim jedinicama i drugim objektima koji služe za smještaj osoba lišenih slobode:

» *Podkomitet za sprečavanje torture jedinjenih nacija (SPT)*

SPT je novo međunarodno tijelo uspostavljeno OPCAT-om. Čine ga 10 nezavisnih stručnjaka različitih profesija koje su odabrale države potpisnice OPCAT-a. Nakon pedesete ratifikacije OPCAT-a, broj članova će se povećati na 25.

» *Nacionalni preventivni mehanizam (NPM)*

NPM je nezavisno tijelo na nacionalnom nivou čiju uspostavu predlaže OPCAT. Ovaj međunarodni sporazum nalaže državama potpisnicama uspostavu, određivanje ili održavanje jednog ili više NPM-ova u roku od najkasnije jedne godine od datuma ratifikacije.

SPT i NPM imaju slične ciljeve, metodologiju i ovlasti kao što su pristup svim institucijama za izdržavanje kazne zatvora, pritvorskim jedinicama i drugim objektima koji služe za smještaj osoba lišenih slobode i iznalaženje rješenja za uzroke postojanje torture i drugih oblika nečovječnog i nehumanog postupanja.

OPCAT uspostavlja trostruku vezu između članica potpisnica, SPT-a i NPM-a. Ovo je inovativan pristup koji prepoznaje nacionalna tijela (NPM) kao nosioce dužnosti u provođenju ovog sporazuma.

Na koji način OPCAT pomaže u prevenciji torture i drugih oblika nehumanog i nečovječnog postupanja?

OPCAT je uspostavio inventivan i proaktivan sistem posjeta koji sprječava nasilje umjesto da reaguje nakon što do nasilja dođe. Redovne posjete institucijama za izdržavanje kazne zatvora, pritvorskim jedinicama i drugim objektima koji služe za smještaj osoba lišenih slobode imaju dvostruki efekat, da odvrtaču od torture ali i da omoguću stručnjacima da izvrše procjenu iz prve ruke o stanju u kojem se zatvorenici i pritvorenici nalaze i o uslovima njihovog smještaja. Na osnovu utvrđenog stanja na licu mjesta, stručnjaci mogu dati realne i praktične preporuke i u razgovoru sa nadležnim organima i riješiti uočene probleme.

Međutim, same posjete nisu dovoljne za borbu protiv torture i drugih oblika nečovječnog i nehumanog postupanja. Iz tog razloga tijela uspostavljena OPCAT-om imaju mandate i da ponude savjet i drugu vrstu pomoći državama u borbi protiv uzroka torture i drugih oblika nehumanog i nečovječnog postupanja. Uzroci torture mogu biti različiti, od neadekvatnog pravnog okvira do nedovoljno obučenog osobl-

ja agencija za sprovođenje zakona.

OPCAT je iz tog razloga zasnovan na principima odvrtačanja, sprječavanja i saradnje sa državama na poboljšanju uslova i postupaka s ciljem sprječavanja povreda a ne samo javnog osuđivanja kada do povrede dođe.

Na koji način je definisana tortura i drugi oblici nečovječnog i nehumanog postupanja?

Član 1. UNCAT-a propisuje definiciju torture, ali drugi oblici nisu jasno propisani ovom Konvencijom. Osnovna tri elementa ove definicije su sljedeća:

1. namjerno nanošenje boli ili teških tjelesnih ili duševnih patnji;
2. učesće službene osobe ili bilo koje druge osobe koja djeluje u službenom svojstvu (direktno, na njen poticaj ili sa njenim izričitim ili prećutnim pristankom);
3. sa posebnom svrhom.

Bez obzira na ovu definiciju, u okviru prevencije nije potrebno praviti razliku između torture i drugih oblika nečovječnog i nehumanog postupanja jer su svi ovi oblici prema međunarodnim standardima uvijek apsolutno zabranjeni.

Koje institucije se mogu posjećivati?

OPCAT namjerno koristi termin "mjesto zadržavanja lica lišenih slobode"

kako bi široko obuhvatio sva moguća mjesta za zadržavanje, kao što su: policijske stanice; stanice sigurnosnih snaga; istražne zatvore; pritvorske jedinice; institucije za izdržavanje kazne zatvora; maloljetničke zatvore i centre; imigracione centre; centre za zadržavanje u međunarodnim zračnim i morskim lukama; azilantske centre, psihijatrijske centre, druge institucije pod upravom administrativnog tijela i ostala mjesta za privremeno zadržavanje, npr. prevozna sredstva.

Kako funkcionišu tijela OPCAT-a?

SPT i NPM imaju dva ključna aspekta u širem, preventivnom mandatu:

- *operativnu* funkciju (monitoring institucija za zadržavanje, uključujući posjete); i
- *orijentacionu* funkciju (politika i implementacija, uz savjetodavnu funkciju, opažanje i preporuke ka poboljšanju domaćih preventivnih mjera).

Međunarodna i domaća preventivna tijela provode redovne posjete svim institucijama za zadržavanje osoba lišenih slobode. Mogu u diskreciji obavljati razgovore sa osobama lišenim slobode i drugim osobama. Nakon posjeta, ova tijela daju preporuke relevantnim organima za unaprijeđenje uslova u institucijama za zadržavanje i tretmana zatvorenika i pritvorenika i funkcionisanja institucija za zadržavanje. Ove preporuke su osnova za uspostavu

u i održavanje dijaloga i saradnje sa nadležnim organima.

SPT posjećuje institucije za zadržavanje kao dio svojih posjeta na osnovu programa posjeta koji se priprema jednom godišnje. Do sada je SPT provodio u prosjeku 4 posjete godišnje. Organizacije civilnog društva, NPM i druga tijela mogu informisati SPT prije i u toku posjete. Izvještaj SPT nakon provedene posjete je povjerljiv, osim ukoliko država potpisnica da svoje odobrenje za objavljivanje izvještaja ili ukoliko odbije saradnju sa SPT-om. Pored posjeta, SPT takođe ima mandat da tumači OPCAT i daje tumačenje u vezi sa uspostavom, imenovanjem i funkcionisanjem NPM-a.

U odnosu na SPT, NPM može češće vršiti posjete institucijama za zadržavanje. Nadalje, njegovi izvještaji i preporuke nisu povjerljivi. On takođe ima pravo da daje preporuke i opažanja u vezi sa postojećim ili predloženim zakonodavstvom.

Koje uslove NPM treba da ispuni?

NPM-u treba biti omogućeno da provodi svoj preventivni mandat kao neovisno tijelo sa stručnim i neovisnim kadrom. Treba redovno objavljivati izvještaje o svom radu i preporuke. Kadar treba biti izbalansiran u smislu spola, etničke pripadnosti i manjina. Treba imati adekvatnu finansijsku podršku iz javnih fondova i pristup svim institucijama za zadržavanje, relevantnim informacijama i svim osobama lišenim

slobode. Može predlagati izmjene i dopune zakona i biti u direktnom kontaktu sa SPT-om.

Kakva treba biti struktura NPM-a?

OPCAT ne propisuje organizacionu formu NPM-a, tako da je na svakoj državi da odluči o najadekvatnijem modelu NPM-a u skladu sa situacijom u toj državi. Osnovna obaveza propisana OPCAT-om je da se u roku od godine dana odredi jedan ili više NPM-ova, koji mogu biti: jedna ili više postojećih struktura; jedno ili više novih tijela; ili kombinacija gorenavedenih opcija.

U bilo kojoj formi da se NPM uspostavi, nijedna od njih nije sama po sebi superiorna u odnosu na drugu ukoliko ispunjava uslove spomenute u OPCAT-u i ukoliko efikasno radi na prevenciji torture i drugih oblika nečovječnog i nehumanog postupanja.

Donošenje odluke o dogovarajućem modelu NPM-u?

Sveopće, transparentne i sveobuhvatne konsultacije trebaju biti provedene u vezi sa OPCAT-om na nacionalnom nivou, kao što to predlaže SPT i UN-ov specijalni izvjestitelj. Konsultacije se pored ratifikacije OPCAT-a trebaju odnositi i na najadekvatniji model NPM-a za određenu državu. Održavanje okruglih stolova, konferencija, interesornih radnih grupa na temu OPCAT-a na nacionalnom nivou se pokazalo kao vrlo korisno u određivanju najboljeg načina da države provedu ovaj instrument.

Obaveze država potpisnica propisane OPCAT-om?

Za razliku od postojećeg sporazuma iz domena ljudskih prava, države potpisnice OPCAT-a nemaju obavezu podnošenja periodičnih izvještaja SPT-u. Umjesto toga OPCAT propisuje obaveze praktične prirode, uključujući uspostavu NPM-a, primanje posjeta SPT-a, razmatranje i odgovaranje na preporuke SPT-a i NPM-a i objavljivanje godišnjih izvještaja NPM-a.

Koraci koji se mogu poduzeti za efikasno provođenje OPCAT-a?

- Lobiranje za ratifikaciju OPCAT-a kod nadležnih organa vlasti i koordinirane aktivnosti sa nadležnim organizacijama i institucijama;
- Poticanje opće diskusije na nacionalnom nivou o NPM-u, uključujući identifikaciju institucija za zadržavanje i postojećih domaćih institucija i organizacija koje rade monitoring;
- Podrška ekspeditivnoj uspostavi i efikasnom radu NPM-a;
- Poticanje saradnje između NPM-a i SPT-a;
- Praćenje provođenja preporuka NPM-a i SPT-a.

Za više detalja o OPCAT-u pogledati

Za više detalja o OPCAT-u, pogledati:

- (1) publikacije APT-a dostupne na www.apt.ch, posebno sljedeće:
  - **Opcioni protokol: Priručnik za prevenciju** (dostupan na sljedećim jezicima: bahasa Indonezija, engleski, francuski, portugalski, ruski, španski & turski)
  - **Vodič za uspostavljanje I određivanje Nacionalnih preventivnih mehanizama u okviru OPCAT-a** (na: arapskom, bahasa Indonezija (izvadak), engleskom, francuskom, makedonskom, nepalskom, poljskom, portugalskom, ruskom, srpskom, španskom & turskom)
  - **Monitoring mjesta za zadržavanje: praktični vodič** (na: arapskom, armenskom, bahasa Indonezija, engleskom, francuskom, korejskom, portugalskom, rumunskom, španskom i tajlandskom)
  - Status OPCAT-a po državama: ratifikacija i implementacija
  - Različiti izvještaji
- (2) SPT internet stranica www.ohchr.org pod "tijela za zaštitu ljudskih prava"

Za više informacija kontaktirajte APT na:

Association for the Prevention of Torture
Route de Ferney 10 P.O. Box 2267 CH-1211 Geneva 2
Tel: (4122) 919 21 70 Fax: (4122) 919 21 80
e-mail: apt@apt.ch Internet: www.apt.ch

Udruženje za prevenciju torture (APT) je međunarodna nevladina organizacija (NVO) koja radi u cijelom svijetu na prevenciji torture. APT je vodeća NVO koja stoji iza OPCAT-a.